

az a borúlátás, amelyik az ember legtisztább, legőszintébb törekvéseiért aggódik, amelyik a legbensőségesebb emberi kapcsolatok elértéktelenedésén töpreng? Sőt, lehet-e eléggé pesszimista az, aki már-már a végső kétségbeeséssel küszködve hívja fel a figyelmet megannyi alapvető emberi érték visszájára fordulásának fenyegető veszélyére? És miképpen volna tétlen szemlélő, aki újra meg újra megküzd életének, tapasztalatainak kiábrándító anyagával, hogy felismerésre készített magyarázatokká rendezze?

S hogy ez valójában mekkora küzdelmet jelent, azt a *Magyarázatok* majdnem minden darabja tanúsítja. Petri mélyen átgondolt költészete ugyanis szinte minden esetlegességet kizár, ami arra kényszeríti a költőt, hogy anyagát a lehető legnagyobb biztonsággal és a lehető legpontosabban mérlegelje, szerkessze. Ebben minden bizohnyal segíti az, hogy anyaga, ha első pillantásra szűk területről gyűlik is össze, valójában hihetetlenül széles, mert a fiatal költő játszi könnyedséggel épít mindent verseibe, ami ezen a területen fellelhető. Egyszerűen mindent, tehát a nagyvárosi intellektuell-lét legegyszerűbb használati tárgyaitól, legbanálisabb színhelyeitől és helyzeteitől kezdve nyelvi fordulataiig, felvillanó ötleteiig, legelvontabb töprengéseiiig bármit. De ez legalább ugyanannyira nehézség is, hiszen éppen sajátos életanyaga és racionalitásra törő képalkotása miatt munkáiban a legnagyobb súlyt a gondosan megépített, de önmagában mégis kevesebbet elbíró szerkezet hordozza. És bár ez egyrészt a válogatás nagyszerű, magyarázó, visszalapozni kényszerítő szerkesztésén is eredményezi, másfelől enyhe hiányérzetet is ébreszt az egész kötet ismeretében egy-két darabja iránt.

Nehéz és kétes értékű próbálkozás volna megjósolni, merre fejlődik a jövőben Petri lírája. A *Magyarázatok* azonban sokkal többre jogosít egyszerű reménykedésnél. Nagy kérdéseken vívódó érett lírája talán egy egész nemzedék töprengésévé és elégedetlenségévé lehet. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.*)

RITTER GÁBOR

PRÓZA

GALAMBOS LAJOS: AZOK AZ ÁLMOK

Galambos tud írni. Még előszót is. Többet mondok: a saját könyvéhez is kitűnő előszót fogalmazott. Érdekeset, okosat, őszintét. Nem csapja be az olvasót. Arról beszél, amit a kötet novelláiban bizonyítani tud: az író legszemélyesebb ügyének érzi mindazt, ami az országban történik, s ami történt. Érzi és tudja, hogy kötelessége a hagyományokba való kapaszkodás, innen és így léphet csak tovább, tághíthatja világát nagyobb horizontúra. Idéznünk kell vallomásából a következő mondatot: „Igazi irodalom mindig ott volt, akár az orosz, akár a francia, német, angol, olasz vagy magyar irodalom nagy korszakait nézzük, ahol a legsajátosabb nemzeti vonás találkozott a kor emberének forradalmi lelkivilágával.” S idézzük még az író kicsiny mondatát az előszó végéről, amely már az egész Galambos-életmű mottója lehet: „Írásaimat gondolkodó emberekhez mérem.”

A kötet alcíme „rendhagyó regényt” ígér tíz fejezetben, ötvennégy képben. Pedig Galambos könyve nem regény. Novellás kötet. Különös történelemkönyvnek nevezném inkább, amely levéltári dokumentumoknál szemléletesebben szól közelebbi-távolabbi múltunkról, s valódi jelenünkről. Igen lazán, de érzékelhetően követi is az összeállítás a kronológiát. Az első novella a távolabbi múltban játszódik, az utolsó néhány akár tegnap, akár ma megtörténhetett. S ami közénk esik:

magyar történelem bukott Tanácsköztársasággal, véres háborúval, mérhetetlen szegénységgel, majd csillagos katonákkal, újabb tragédiákkal, újabb küzdelmekkel. Emberekről olvasunk. Jók, vagy rosszak, ketten utaznak a vonaton, vagy harmincan állnak remegve a vízparton, mindenképpen érezzük, miként, hogyan kötődnek a társadalomhoz, amelyben élnek.

Harmincan remegnek a vízparton, harminc asszony. Várják a férfiakat, akik kimerészkedtek a Balaton jegére, hogy halat fogjanak a lékből. De Somogy felől támadt a szél, rianás történt. Az asszonyok sírva-civakodva várják, kit sodor ki az ár, jön-e hírmondó, s ki lesz az? Feltűnik egy jégtábla, amelyen emberek kapaszkodnak. S itt négy rövid mondat következik:

„Széthúzódtak egy kicsit az asszonyok, és álltak. Nézték a zajló tó messzeségébe.

Négy ember, vagy öt?

De tizenheten indultak el.”

Négy rövid mondat. Egyetlen jelzővel, egyetlen hasonlat nélkül. Riadalmat érzekeltető párbeszéd nélkül. Jellemzően Galambos-mondatok. Ezzel csapja be nyilván a filmrendezőket is. Történetei ugyanis kínálják magukat a párbeszédés, meg-eleveníthető átdolgozásra. Markánsan feltárulkozik bennük a dráma. Csak éppen nem az egyszerű, esetenként elnyűtt témákat feldolgozó történet hordozza a drámát, hanem a látásmód, meg a hozzá idomuló, gonddal formált, nemesen egyszerű, de erős mondatok. Innen lehet, hogy egy-egy tévéadaptáció után csalódva állunk fel a képernyő előtt: mit csináltak belőle? Sikeres filmjei is vannak persze, mégis azt mondom: Galambos Lajosnak novellát, regényt kell írnia, mert Galambost olvasni kell. Mert olvasható, magát jól olvastató író. Íze, élvezhető jó íze van írásainak.

Pedig igen sok novellája szinte megmagyarázhatatlan tragédiákat, „hihetetlen történeteket” mond el, mint az *Északi novella*, a *Hihetetlen történet*, az *Olyan nagy gyilkos*, a *Früstökre játék*. Az olvasó némelyik fölött értetlenül állhatna, ha az író nem figyelmeztetné előre: írásaimat gondolkodó emberekhez mérem. S a hihetetlen történetek legtöbbje valóban sokfelé nyargaló, majd újra összetállkozó, eközben a lelket lusta nyugalmából kirugdosó gondolatokat indít. Némelyik pár oldalon egész regényt tömörít. Mikrofilm, amely közlőről nézve, az olvasó gondolkodó agyával kivétítve tárulkozik csak fel teljességében. Mint az *Olyan nagy gyilkos*, a *Früstökre játék*. Ez a ciklus a kötet legerősebb része.

A legszebb, legköltoibb viszont az utána következő, a *Váratlan látogató*. Ebben a fejezetben találjuk a *Nyár* című novellát, amely valóságos kis remekmű. Ugyancsak kitűnő tömörítés, nagyszerűen megformált figura, egy munkafolyamat precíz leírása néhány jellemző mondattal, s a torokmarkolászó befejezés, amely másnak a kezén menthetetlenül giccsbe hajlana, Galambosnál azonban nem lesz giccs belőle. Mert nem látszólag szép, hanem igazán az. (Kár, hogy az írás címe rossz. Mint néhány más elbeszélése is. Gyakran úgy érzi az olvasó, ezeket a címeiket nem kell komolyan venni. Az író is csak odafirkantott valamit, mert cím nélkül nem szokás novellákat írni. Ragyogó cím viszont a *Könnyű kicsi este*, ez meg ugyancsak Tamási Áron-os.)

Feltétlenül figyelemre méltó Galambosnak az a képessége, ahogyan régmúlt idők történetét meséli. Itt elsősorban a Tanácsköztársaság idejéről, majd a bukást követő hónapokról írt novellákra gondolhatunk, hiszen a második világháború és a felszabadulás eseményei már nem csupán írott sorokból, visszaemlékezésekből lehetnek ismerősek az író számára. Eppen ez dicséri: az előbbieik hitele semmivel nem kisebb, mint az utóbbiaké, amelyek pedig már az ő életének is megélt részei. A háború idején játszódnó novellák közül egyébként a legemlékezetesebb Gece Imre szakaszvezető históriája. A főhőssel kapcsolatban nem csupán az egyébként is bonyolult „hős, vagy áruló?” kérdést tehetjük fel, s nem is egyszerűen egy jellem fejlődését kísérhetjük nyomon. Többről van itt szó. Gece Imre magyar katona 1944-ben. Utolsó csatlós, mint annyian mások, s ő közöttük is eminens. Gondolko-

dás nélkül elővezeti öreg rokonát a vérre szomjas, gúnyolódni, parasztot rugdosni vágyó tisztelknek. Jól idomítottan válaszol a kérdésre, milyen szaga van a juhásznak: „Borzasztóan és kibírhatatlanul büdös tud lenni egy mocskos juhász, hadnagy úr!” S ugyanez a Gecse Imre példásan teljesíti a parancsot akkor is, amikor az ellenség előtt kell felrobbantania a hidat. Felrobbantja — amikor saját csapatának tisztjei a hidra lépnek. Ezt mondja: „Pontosan, ahogy a parancs szöveg: az ellenség orra előtt. Gondoltam, mi ügysem bírnánk velük. Hát majd az oroszok. Ők többen vannak.” A bábu, amelyet eddig vezényszavakkal, undorodva ráemelt tekintetekkel mozgattak, most kelt életre. Saját feje parancsát hajtotta végre a saját kezével. Egy ember, egy nép felszabadult. A történelem egy pillanatát tudta megörökíteni Galambos Lajos, méghozzá olyan szavak nélkül, mint osztályöntudat, forradalmi tett, felszabadulás, pedig ezekről szólt az *Utászok* című novella.

A kemény mondatok szigorú mestere mosolyogtatni, nevetetni is tud. Erről győző meg a *Négykézláb* című ciklus több darabja, különösen a népi kollégisták életéről szóló vidám füzér. Stílusa itt is mértéktartó, bár igazodik tárgyához és mondandójához. A mondatok megnyúlnak kissé, bonyolultabbak, látszólagos körmönfontak lesznek, de soha nem unalmasak. Másokkal, máshol is megtörtént históriákat beszél el az író, nem erőtelve a humoros szituációk eitúlzását, történetei így is egyedinek, soha nem hallott-olvasott mulatságos meséknek tűnnek.

A legnagyobb figyelemmel mégis a közelmúltról s a jelenvaló napokról szóló írásokat követi az ember. Hogyan fényképezi hétköznapjainkat, s hogyan montírozza őket műalkotássá Galambos, az író? Előbb a fényképezésről: a felvételek kitűnnek. Élesek, kontrasztosak. Fény és árnyék, fehér és fekete váltakozzik rajtuk. Tehát: Galambos jól ismeri a mai magyar valóságot. Van szeme, hogy érzékelle országunk szépülő arcán a szeplőket. Van füle, hogy megneszelve tisztuló harmóniánkban a leeresztett, vagy a túllontul felajzott hírok hamis hangjait. Látszólagos apróságokra is ügyelni tud. Ezért tud sokat mindennapjainkról. Mindjárt megkérdezhetnénk: biztosan jó ez? Nem következik ebből, hogy az író a látszólagos apróságok ismeretében valóban apróságokat, jelentéktelen gondjainkat sorolja elő, s nem láthatja tőlük a tágabb világot? Nem történhet meg a montírozásnál, hogy a kép lényeges részeit csettinti le az olló, s a kevésbé lényegesek maradnak a műben? Fenyeged ez a veszély. Példa rá néhány rövidebb, súlytalanabb írás, amelyet ki kellett volna rostálni a kötetből. Csakúgy mint a már-már naiv, jókaias titokzatos két-három romantikus történetet, amelyekben rendszerint régen elhagyott gyerek vagy szülő jelentkezik, olyan hihetetlenül, ahogyan az csak az életben fordulhat elő. Irodalmi műben soha.

Korántsem ez jellemzi azonban a közelmúltat és a jelent vallató novellák nagyobb részét. Sokkal inkább emlékezünk azokra, amelyek hús-vér embereket emelnek irodalmi hőssé. Mai emberek ezek. Munkások, parasztok, mérnökök, agronómusok. De nem sematikus figurák. Nem abból a panoptikumból vették, amelyben jók és rosszak soha össze nem téveszthető színben, szándékkal, jellemmel lépnek elő, de nem is a ködből-homályból kreált, valóságtól független világ számára kiagyalt álmodern figurák kelléktárából kölcsönzi őket az író. Lélekben rokkant, megsüllyedt emberekkel itt is találkozunk. Konyakot isznak, nyavalyognak, mint amazok. Történetük azonban nem fejeződik be itt. Ezek a hősök nemcsak a pohár felé nyújtják ki a kezüket. Kapaszkodót keresnek, s rendszerint találnak is. Az alkotó munka kínját-örömét. Mint a *Hazatérés* mérnökhőse, vagy az *Azok az álmok* agronómusa, akit ugyanez a hivatás parancsa emelhet ki az értelmetlen vegetáció állóvizéből. Találkozunk persze menthetetlenül elsüllyedő alakokkal is. Nem szánakozásunkra, felháborodásunkra állítja eléink őket az író. Mementóként. Ilyen a *Hibajegyzék* című ciklus valahány történetének szinte valamennyi szereplője.

Miért olvastam szívesen Galambos könyvét, s miért szeretnék erre másokat is rábeszélni? Mert órá is illik a mondás — amelynek eredetét ma már bajos lenne kinyomozni —, hogy olyan író, aki a valóság párnáin álmodik. Nem mindig szépek

ezek az álmok. De a valóság sem mindig az, ahonnan az építkezéshez való téglákat hordja. Az álombeli házak azonban mindig hasonlítanak a valóságosakra, mert ezeket is, azokat is emberek népesítik be. Róluk szólunk Galambos Lajos novellái. Galambos pedig igazat szóló író, figyelniük kell rá, ha az emberről beszél. (*Szép-irodalmi Könyvkiadó, 1970.*)

ANNUS JÓZSEF

EGY ANTOLOGIA ÉS KÉT REGÉNY

FIATAL PRÓZAÍRÓKRÓL

Irodalmunkban egy idő óta eseményszámba mennek azok az antológiák, melyek fiatal szerzőik írásaiból fölépülve egyúttal az adott író- vagy költőnemzedék tevékenységére, általános képére is kitekintést engednek. Az antológiának mindenki örül, csak a kritikus nem, hiszen éppen megszületett, s alakulóban levő irodalomról írni talán a legnehezebb. Nem vagyunk jósök, s a jövődömondás nem feladatunk. Eppen ezért e sorok szerzője is „csak” az írásokból kibontakozó helyzetképre figyel, s a kortárs szerzőket sem „írókként”, inkább lehetőségekként szemléli, noha ezzel egyikőjüktől sem akarja elvitatni a már meglévő vagy leendő írói rangot. Vizsgálódásunk azonban nemcsak az *Ahol a sziget kezdődik* című antológiára irányul, hanem még további két fiatal szerző munkájára. (*Litauszky István: Gyenge oltalom; Lugossy Gyula: A jövővény.*)

Nem is olyan régen még egy hasonló jellegű gyűjteményes kötet (*Naponta más*) készítette irodalmárainkat s az olvasóközönséget a fiatal irodalom melletti vagy elleni állásfoglalásra: lelkesedésre vagy fanyalgásra. Egyértelműen azonban senki sem lelkesedett, s az értékelések többnyire az elégedetlenség, nyugtalanság benyomását keltették. Tematikai beszűküléssel, a társadalmi kérdésektől való elfordulással, programnélküliséggel, s az ebből fakadó szenvedélytelenséggel vádolták a szerzőket — többé-kevésbé jogosan. Pesszimizmusukban viszont az őszinteséget, a megalkuvások elutasítását értékelték. Mutat-e változást ez a mostani antológia?

Társadalmi immobilitás — ez a két szó, s az általuk megnevezett jelenség központi szerepet játszott a *Naponta* más szerzőinek úgynevezett rossz közérzetében, melynek kialakulásában valóságos társadalmi probléma, kór- és kortünet játszott s játszik közre. Természetesen fiatal prózaíróink legújabb bemutatkozó kötetében is kitapintható ez a bizonyos elégedetlenség, keserűség — nem olyan direkt módon, s nem is olyan egyöntetűséggel, mint azt az előző válogatásokban láttuk. Mivel magyarázható ez? Új írók jelentkezésével? A korábbiak szemléleti átalakulásával? Vagy talán a változatosabb tematika kialakításában inkább *Vilmon* Gyula szerkesztői munkája vette ki részét? Akárhogy is van, mindenképpen hálátlan és csak látszólag könnyű munka lehetett a kötetben szereplő tizenhárom író és elbeszélés kiválasztása, hiszen Magyarországon ennyi író (különösen „fiatal író”) talán még sohasem élt, s ennyi novella sem íródott egyszerre.

„Harcizaj? Dehogy. Bár bizonyára voltak itt háborúk, nagy viharok, most azonban a legsüketitőbb moraj is zsongássá szelídült” — így összegzi *Ajtony* Árpád az általa immobilisnak látott valóságot, s romantikát kereső gárdatisztjeinek tehetetlen téblábolása is ezt juttatja kifejezésre. *Ajtony* írása azáltal hoz újat ebben a témában, hogy nem a belenyugvó szomorúság hangján konstatál, s leírásában inkább a könnyed, már-már abszurd elemek uralkodnak. *Mócsi* Ferenc, a kötet egyik legjobb írásának szerzője is a téma megközelítésének újszerűségével tűnik ki. Az erőnek nincs kielézési lehetősége, s a hősiességet már csak egy veszélyesnek hitt, de utólag teljesen ártalmatlannak bizonyuló erkélymászási produkcióban lehet meg-